

Marian Kochanowski

Grabiny - Zameczek, gm. Pszczółki,
woj. gdańskie, St. 1, AZP 14-45/52

Informator Archeologiczny : badania 24, 96-97

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

części wzniesienia, stanowiącej skraj miasta średniowiecznego (miasta w murach). Podejmując prace w tym miejscu wykorzystaliśmy moment przed planowanym zagospodarowaniem terenu.

Istniejący do dziś mur ceglany okalający kościół od południa, zgodnie z tradycją i lokalizacją znaną z najstarszych zachowanych planów Gniezna, uważany był za pozostałość średniowiecznych fortyfikacji. Tezę tę częściowo potwierdziło odsłonięcie w 1982 r. w trakcie prac ziemnych na jezdni ul. Warszawskiej, szczątków bramy miejskiej (Brama Pyzdrska), jedynego do niedawna fragmentu autentycznych umocnień.

Celem naszych prac była weryfikacja przyjętych dotąd ustaleń — odkrycie dalszych relikwów i rozpoznanie rzeczywistego przebiegu murów. W związku z tym prowadzono prace wzdłuż istniejącego muru (na odcinku od ul. Warszawskiej do budynku garażu). Na niewielkiej głębokości (średnio ok. 0,20 m) odsłonięto pozostałości potężnego muru o szerokości 1,90 m, którego przebieg pokrywa się dokładnie z tym istniejącym — znacznie jednak węższym i stojącym na zewnętrznej jego krawędzi. W wyniku dalszych badań udało się również określić konstrukcję muru (lico o wątku główkowowozówkowym; polskim), a także pierwotny poziom użytkowy terenu wokół kościoła (ok. 1 m niższy od obecnego) oraz głębokość posadowienia fundamentów (2,08 m poniżej pierwotnego poziomu użytkowego). Relikty fortyfikacji pochodzą najprawdopodobniej z 2 poł. XIV lub pocz. XV w.

Ponadto założono kilka sondaży na zachodnim stoku wzniesienia (skarpa od strony ul. Krasickiego i wyżej u wylotu ul. Kaszarskiej), w miejscach gdzie należałoby się spodziewać kontynuacji obwarowań. W żadnym z wykopów nie natrafiono na relikty średniowiecznych konstrukcji ceglanych; odsłonięto jedynie pozostałości budowli nowożytnych. Natomiast układ i głębokość zalegania warstw wskazywałyby, iż teren ten znajdował się już po zewnętrznej stronie murów — w miejscu występowania fosy (?). Najprawdopodobniej więc pozostałości murów miejskich znajdują się wyżej, pod obecnym budynkiem plebanii.

Materiał wykopaliskowy stanowią znaleziska z okresu późnego średniowiecza i czasów nowożytnych.

Należy jeszcze dodać, iż w trakcie prac budowlanych prowadzonych przy plebanii znaleziono dwie kamienne kropielnice wmurowane w schody do altany, stanowiące przypuszczalnie pierwotne wyposażenie kościoła farnego. Kropielnice przekazane zostały w depozyt do M.P.P.P., do czasu zagospodarowania kruchty pod wieżą.

Materiał i dokumentacja z badań znajdują się w M.P.P.P. w Gnieźnie.

Badania nie będą kontynuowane.

Grabiny - Zameczek,
gm. Pszczółki woj. gdańskie
St. 1 AZP 14-45/52

Muzeum Archeologiczne w Gdańsku

Badania prowadził mgr Marian Kochanowski. Finansowało Muzeum Archeologiczne w Gdańsku. Pierwszy sezon badań. Zamek krzyżacki (XV w.)

Zamek krzyżacki usytuowany na Żuławach został wzniesiony w latach 1381-1409, kiedy to zbudowano skrzydło mieszkalne, budynki gospodarcze oraz dookolne mury obronne z fosą, cylindryczną basztą w narożniku południowo-wschodnim zamku oraz zagospodarowano tereny wokół dla potrzeb Zakonu.

W 1989 r. teren został zakupiony przez firmę „Szmelter i Spółka” z planem adaptacji ruin zamku. Została zawarta umowa pomiędzy spółką a Muzeum Archeologicznym (nie dotrzymana przez inwestora), której celem było zainwentaryowanie już odsłoniętych odcinków muru zewnętrznego i baszty narożnej a także zbadanie metodą rowów sondażowych głębokości zalegania ław fundamentowych.

Stwierdzono, że mur zewnętrzny południowy, odsłonięty na długości 14,50 m to budowa jednorodna, powiązana z basztą narożną. Do budowy wykorzystano cegły o średnich, wymiarach: 295-300 x 85-90 x 140-145 mm, zaprawa warstwowa jest ca 10-18 mm; dominuje typowy wątek gotycki. Mur zachowany jest w dobrym stanie, lica zewnętrzny i wewnętrzny muru posiadają jedynie drobne ubytki.

Baszta skonstruowana w podobnym wątku jak mur zewnętrzny posiada przekrój ścian o grubości 2,75 m; wnętrze baszty jest koliste o średnicy 2,80 m. Na głębokości 36 warstwy w wypełnisku baszty (licząc od zachowanej korony muru) kończy się występujący tu rumosz ceglany z gliną, zaznaczają się lekko zgliniiony żwir z licznymi ułamkami ceramiki i kośćmi zwierzęcymi, zaś lico muru z wyraźnie zaznaczoną odsadką zbudowane jest z dużych kamieniotoczaków.

W profilu, poniżej ławy fundamentowej znajdującej się w pobliżu budowli nowożytnej, tzw. kuźni odsłonięto konstrukcję drewnianą, składającą się bierwion połączonych na zrąb; grubość belek do 22 cm. Kształt konstrukcji sugeruje, że jest to studnia - wypełnisko obiektu stanowiła wypełniwna, spoiwista glina bez materiału zabytkowego.

Interesujący jest zespół ułamków ceramiki z wypełniska baszty, dobrze datowany na XV w. Udało się zrekonstruować duże fragmenty kilku typowych dla tego okresu naczyń siwionych -

dżbanów, mis oraz dwóch pokryw. Spośród kości zwierzęcych, typowo pokonsumpcyjnych dominują ułamki żuchwy z uzębieniem, kręgi, żebra, kości kończyn.

Planowany jest stały nadzór archeologiczny w czasie wykonywania wszelkich prac ziemnych oraz budowlanych.

Grodzisko, gm. Zator woj. bielsko-bialskie St. 1 patrz okres halsztacki

Gronowo, gm. Lubicz woj. toruńskie St. 1 i 2 patrz wczesne średniowiecze

**Hrubieszów, ul. Jatkowa 3
woj. zamojskie AZP 86-94**

Wojewódzki Ośrodek Konserwatorsko-Archeologiczny w Zamościu

Badania prowadzili mgr Ewa Prusicka i mgr Wojciech Żeromski. Finansował WOAK w Zamościu. Pierwszy sezon badań. Osadnictwo średniowieczne.

Na początku lipca 1990 r. mieszkaniec Hrubieszowa pan Jerzy Suchecki podczas zakładania fundamentów pod budowę domu na posesji przy ulicy Jatkowej 3, odsłonił fragmenty drewnianych konstrukcji. Zostało przeprowadzone wstępne rozpoznanie. Jego wynik był zadowalający, tzn. w miejscu przypadkowego odkrycia ze względu na ciekawy układ nawarstwienia w profilu wykopu jak również z uwagi na odkrycie licznych drewnianych relikwów, zlecono przeprowadzić nadzór konserwatorski. Badania trwały od 11 lipca do 2 sierpnia.

Objęty nadzorem wykop budowlany o powierzchni 235 m² położony jest przy skarpcie „starorzeczca” (?) — kanału Huczwy. Odsłonięty w części północnej wykopu profil ziemny na odcinku 23,5 m przebiega wzdłuż ulicy Jatkowej.

Na wstępnym etapie badań zauważono, że w czasie wykonywania prac budowlanych koparka uszkodziła górne partie konstrukcji. Udało się też zaobserwować, że w dostępnej części wschodniej wykopu (centralna część została zalana wodą opadową) nawarstwienia kulturowe z przemieszanym materiałem zabytkowym (ceramika od XIII do XIX wieku) sięgały stropu lessu calcowego na głębokości 1,5 m poniżej jezdni. W dostępnej części zachodniej warstwy kulturowe związane z zabudową mieszkalną (zniszczoną podczas II wojny światowej) zalegały na stropie lessu calcowego na głębokości 2,4 m poniżej jezdni.

Po osuszeniu centralnej części wykopu poszerzono go w kierunku południowym dla pełnego odsłonięcia konstrukcji widocznych w profilu. Wykop został też pogłębiony w celu określenia poziomu posadowienia drewnianych konstrukcji.

W wyniku przeprowadzonych prac odsłonięto 4 obiekty. Obiekt A o konstrukcji węglowej został od strony południowej częściowo rozebrany. W części północnej w wyniku prac budowlanych jego układ został zakłócony. Niemożliwe wobec tego jest określenie pierwotnych rozmiarów obiektu. Materiał zabytkowy z wypełniska (ostroga, fragmenty ceramiki) pozwala datować konstrukcję na XIII-XIV wiek.

W miejscu rozebranej południowej części obiektu A została założona inna konstrukcja (ob. B) składająca się z 7 pionowo wbitych słupów pomiędzy którymi ułożono rodzaj pomostu składającego się z 7 belek o dużych przekrojach (średnio 30x20 cm). Kontynuacją obiektu w południowej części wykopu nie odkryto. W miejscu tym kończyła się niegdyś skarpa nad Kanałem Huczwy, która w czasach współczesnych została poszerzona aż do obecnych rozmiarów. Fragmenty ceramiki zalegające w obrębie obiektu B pochodzą z XIV i XV wieku.

Funkcji obu obiektów nie udało się jeszcze do końca wyjaśnić. Relikty drewnianych konstrukcji mogą być pozostałością po młynie wodnym lub foluszu.

Poniżej poziomu posadowienia obiektu A, na głębokości 4,81 m odsłonięto faszynę pochodzącą z innego obiektu, którego kontynuacja zarysowała się w profilu północnym wykopu (ob. C). Trzecią z odkrytych konstrukcji należy wiązać z rodzajem rowu-kanału odprowadzającego ścieki ze Starego Rynku lub tyłów posesji przy południowej pierzei tego Rynku do Kanału Huczwy. Tego typu rów-kanał odpływowy był inwestycją mało kosztowną i pewnie z tego powodu nie zachowały się wiadomości o jego zaprowadzeniu. Jest to konstrukcja chronologicznie starsza od obiektu A więc założenie jej musiało nastąpić co najmniej w wieku XIII. Czytelne w profilu nawarstwienia wskazują na dwufazowość obiektu — warstwa namulów oddziela dwa układy szalowań brzegu rowu-kanału. Szalowanie stanowią ukośne wbite bierwiona oraz faszyna. Drugi brzeg rowu-kanału jest nieczytelny. Został zniszczony podczas wykonywania wkopu w celu założenia obiektu D.

Przy budowie kanału w celu odprowadzania nieczystości do Kanału Huczwy wykorzystano naturalny spadek terenu. Założenie kanału prawdopodobnie nastąpiło w II połowie XVIII wieku. Do tego czasu wszystkie miasta nad środkowym Bugiem nie posiadały wodociągów ani solidnych kanalizacji. Brak tych urządzeń wpływał niekorzystnie na stan zdrowotny mieszkańców i przyczyniał się do niechlujnego wyglądu miast. Dlatego też pod koniec lat osiemdziesiątych XVIII wieku władze austriackie wydały zarządzenie nakazujące wykopać kanały z tyłu domów, szczególnie żydowskich, którymi sphywać miały wszelkie nieczystości. Kanały miały być obudowane deskami a z wierzchu nakryte balamit rżniętymi. W celu założenia kanału nie tylko został rozebrany fragment ob. C, ale również zachodnia część ob. B.

O ile funkcja ob. C i D jest znana — przeznaczenia dwu pozostałych nie udało się w pełni